

รายงานเชิงวิชาการ

การอ่านและพิจารณาวรรณคดีเรื่อง ชัตติยพันธกรณี

โดย

นายณพลพัทธ์	อมรไพโรจน์	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่	๑๑/๐๘	เลขที่ ๑
นางสาวพิมพ์	เจนจรัสสกุล	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่	๑๑/๐๘	เลขที่ ๔
นางสาวพิมพ์ชนก	เต็มมาศ	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่	๑๑/๐๘	เลขที่ ๑๓

เสนอ

อ.พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์

ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

โรงเรียนสาธิตนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning)

รายวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕



## คำนำ

รายงานฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โดยมีจุดประสงค์ เพื่อการศึกษาความรู้ที่ได้จากเรื่องชัตติยพันธกรณี ซึ่งรายงานนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับโครงเรื่องของชัตติยพันธกรณี บทเจรจาต่างๆ ลักษณะคำประพันธ์ตลอดจน การใช้ภาษาและสำนวนโวหารซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในเรื่องชัตติยพันธกรณีและเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกๆท่าน สุดทำยนี้คณะผู้จัดทำขอขอบคุณ.พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์ ที่ให้คำปรึกษาและทุกๆคนที่ให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

คณะผู้จัดทำ

## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
<b>บทที่ ๑ การอ่านและพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม</b>	
เนื้อเรื่อง	๑
โครงเรื่อง	๑
ตัวละคร	๒
ฉากท้องเรื่อง	๒
บทเจรจารำพึงรำพัน	๓
แก่นเรื่อง	๓
<b>บทที่ ๒ การอ่านและพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม</b>	
การสรรคำ	๓-๔
การเรียบเรียงคำ	๔
การใช้โวหาร	๔-๕
<b>บทที่ ๓ การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม</b>	
คุณค่าด้านอารมณ์	๕
คุณค่าด้านคุณธรรม	๕
คุณค่าด้านอื่นๆ	๖
<b>บรรณานุกรม</b>	๗

## การอ่านและพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม

### เนื้อเรื่อง

เมื่อมีเหตุการณ์ที่ขัดแย้งกับฝรั่งเศสเรื่องเขตแดนทางด้านเขมรและฝรั่งเศสได้เรียกร้องค่าเสียหาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯเสียดพระราชนิพนธ์เป็นนอวยิ่งทรงพระประชวรหนักไม่ยอมเสวยพระโอสใดๆ ระหว่างนั้นได้ทรงพระราชนิพนธ์บทโคลงและฉันทเพื่อระบายความทุกข์โศกนั้นส จนไม่ทรงปรารถนาที่จะดำรงพระชนม์ชีพอีกต่อไป ท่านทรงลาเจ้านายพี่น้องบางพระองค์รวมทั้งสมเด็จพระยาตำรางฯซึ่งเป็นพระเจ้าน้องยาเธอด้วยบทพระราชนิพนธ์และเมื่อสมเด็จพระยาตำรางฯทรงได้รับจดหมายก็ทรงนิพนธ์บทประพันธ์ถวายตอบกลับทันที ทำให้กำลังพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯได้กลับคืนมาอีกครั้ง ทำให้ท่านสามารถกลับมาเสวยพระโอสและเสด็จเดินทางออกว่าราชการได้ในที่สุด พระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาตำรางฯเป็นอินทรวีเชียรฉันทที่พระองค์ทรงกล่าวว่า ถ้าเลือดเนื้อของพระองค์เจือยาถวายให้หายประชวรได้ก็ยินดีจะทูลเกล้าฯถวาย ทรงเปรียบประเทศชาติเป็นรัฐนาวา มีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯทรงเป็นผู้บัญชาการเรือ เมื่อมาทรงพระประชวรและไม่ทรงบัญชาการ ผู้กระทำหน้าที่ต่างๆในเรื่องก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ถูกเป็นธรรมดาเมื่อเรือแล่นไปในทะเลในมหาสมุทรอาจเจอพายุบ้าง ถ้ากำลังเรือดีก็แล่นรอดไปได้ ดังนั้นตราบใดที่เรือยังลอยอยู่ยังไม่จมก็ต้องพยายามแก้ไขจนสุดความสามารถ เหมือนรัฐนาวาเจอปัญหาวิกฤตก็ต้องหาทางแก้จนสุดกำลังความสามารถ ถ้าแก้ไม่ได้ก็ต้องยอมรับสภาพว่าถึงกรรมจะต้องให้เป็นไปแต่ถ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯทรงทอดธุระเสีย ไม่ทรงหาทางแก้ไข ในที่สุดรัฐนาวาก็ย่อมจะไปไม่รอดต่างกันก็แต่ว่า ถ้าพระองค์พยายามหาทางแก้ไขจนเต็มกำลังพระปรีชาสามารถแล้วแก้ไขไม่ได้ ก็ไม่มีใครมาว่าได้ว่าพระองค์ฉลาดเขลาและไม่เอาพระทัยใส่ในการแก้ไขปัญหาของประเทศถึงจะพลาดพลั้งก็ยังไม่ได้รับการยกย่องและความเห็นใจว่าปัญหาหนักใหญ่เกินกำลังจะแก้ไขได้

### โครงเรื่อง

โครงเรื่องของเรื่องนี้ คือ การแสดงให้เห็นถึงความเจ็บปวดที่ถูกประเทศฝรั่งเศสล่าอาณานิคมในแถบเอเชียและมาไทย เมื่อฝรั่งเศสได้ขยายอาณาเขตมายังแม่น้ำโขง ประเทศไทยจึงได้ทำการเจรจาระหว่างประเทศแต่ก็ไม่สำเร็จจึงทำให้ฝรั่งเศสเข้ามาได้และทำให้เกิดการสู้รบระหว่างประเทศ

บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้โคลงสี่สุภาพรวม ๗ บทแสดงความกังวลพระทัยและพระประชวรเป็นเวลานาน ทำให้เป็นภาระอันหนักอึ้งผู้บริรักษ์ทั้งปวงประกอบกับความเจ็บทั้งวรกายและพระทัยของพระองค์ ทำให้โครงออกมาในรูปแบบของการอุปโลกน์เปรียบเทียบ ในส่วนที่สองถูกแต่งด้วยอินทรวีเชียรฉันท บรรยายความรู้สึกท้อแท้หมดกำลังที่จะรักษาอาการประชวรและอาจไม่สามารถกลับมาทรงงานได้อย่างเต็มที่

ส่วนของพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรางฯทรงเริ่มถวายกำลังพระทัยโดยบรรยายให้เห็นถึงฐานะที่พระบรมศานวงศ์และเสนาบดีทรงปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดทรงมีความกังวลห่วงใยรวมถึงประชาชนทั่วไปเช่นกัน จากนั้นท่านได้ถวายข้อคิดด้วยการเปรียบเทียบคนไทยเหมือนลูกเรือที่ต้องการคนขึ้นณะเพราะจะมีอุปสรรคที่ต้องเผชิญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรางฯทรงงานถวายชีวิตรับใช้และปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดกำลังบทพระนิพนธ์ส่วนนี้จึงใช้ภาพพจน์เป็นเครื่องกระตุ้นให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดพระชัตติยมานะที่จะสู้ต่อไป จากนั้นจบลงด้วยการถวายพระพรให้ทรงหายจากอาการประชวร ให้มีพระชนมายุยืนยาวพร้อมทั้งถวายคำปลอบประโลม คำยืนยันถึงความจงรักภักดีและคำปลอบใจให้สู้ต่อไปเพื่อชาติ

## ตัวละคร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๙ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้รับสมัญญาว่า "พระปิยมหาราช" แปลว่า มหาราชผู้ทรงเป็นที่รัก และ "พระพุทธเจ้าหลวง" ท่านทรงรักชาติและประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากเมื่อทรงพระประชวรและเมื่อได้เห็นประเทศชาติตกอยู่ในสภาวะวิกฤตพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์โคลง ทรงพรรณนาถึงความทุกข์แสนสาหัสถึงขนาดคิดต้องการปลดเปลื้องความเหน็ดเหนื่อยที่มีโดยไม่ต้องมีชีวิตอยู่ต่อไป ตั้งคำประพันธ์ที่ว่า

เจ็บนานหนักอกผู้	บริรักษ์ ปวงเฮย
คิดใคร่ลาลาญหัก	ปลดเปลื้อง
ความเหนื่อยแห่งสุจัก	พลันสร้าง
ตุจักสู่ภพเบื้อง	หน้านั้นพลันเชชม

อย่างไรก็ตามถึงแม้พระองค์จะทรงเจ็บแสนสาหัสแต่ท่านก็ยังลุกขึ้นสู้เพื่อประเทศชาติ รับผิดชอบต่อชาติและประชาชน จากพระราชนิพนธ์ โดยเปรียบพระมหากษัตริย์เป็นปิ่นของแผ่นดินและเปรียบภาระหน้าที่เป็นตะปูที่ตรึงเท้าไว้ดังนี้

ตะปุดอกใหญ่ตรึง	บาทา อยู่เฮย
จึงบอจลิลลา	คล่องได้
เชิญผู้ที่ไม่เมตตา	แกสัตัว ปวงเฮย
ซักตะปุนี้ให้	ส่งข้าอัญชยม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

จากพระนิพนธ์นี้สามารถสรุปได้ว่าสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีและมีความจงรักภักดีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นได้จากพระนิพนธ์ที่บรรยายถึงความเป็นห่วงและกังวลถึงอาการพระประชวรของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังเช่นคำกลอนที่ว่า "อันพระประชวรครั้ง นี้ แท้ทั้งไผทสยาม เหล่าข้าพบาทความ วิดกพันจะอุปมา" หรือ "ทุกหน้าทุกตา ดู บ พบผู้จะพึงสบาย ปรับทุกข์ทุกรน ราย กันมิเว้นทิวาวัน" นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นผู้ที่มีจิตใจกล้าหาญและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานเป็นอย่างดีเพราะในยามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร ท่านก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ มิได้นั่งนอนใจหรือต้องรอให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหายประชวรเสียก่อนดังที่พระนิพนธ์ไว้ดังนี้ “ผิวทอตุระนึ่ง บ วุ่นวิ้งเยียวยาทำ ที่สุดก็สูญล้า เหมือนที่แกไม่หวาดไหว ผิดกันแต่ถ้าแก ให้เต็มแยจิงจมไปใครก่อนประมาทใจ ว่าขาดเขลาและเมามาเมิน เสียทีก็มีชื่อ ได้เลื่องลือ สรรเสริญสงสารว่า กรรมเกิน กำลังดอกจึงจมศูนย์”

## ฉากท้องเรื่อง

ขัตติยพันธกรณีเป็นบทพระราชนิพนธ์ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ขณะเกิดเหตุการณ์วิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ คือ ช่วงที่ทวีปยุโรปเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมและได้เกิดการล่าอาณานิคมมากขึ้นทำให้ฝรั่งเศสที่เป็นประเทศมหาอำนาจได้ทำการล่าอาณานิคมและมุ่งหมายที่จะยึดครองประเทศราชของไทย เช่น กัมพูชา และ ลาว ฝรั่งเศสได้ทำการขยายอาณาเขตในการล่าอาณานิคมจนมาถึงแม่น้ำโขงและทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในที่สุด ยุทธนาวีที่ปากน้ำเป็นหนึ่งในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีการต่อสู้กันระหว่างทหารของไทยและฝรั่งเศสตรงปากน้ำเจ้าพระยา ฝรั่งเศสได้ทำการกระทำหลายอย่างที่เรียกร้องสิทธิจากไทย เช่น การนำเรือรบไปปิดอ่าวไทยและการนำเรือปืน ๒ ลำ มาทอดสมอหน้าสถานทูตฝรั่งเศสหลังจากเหตุการณ์ยุทธนาวีที่ปากน้ำ

## บทเจรจาพิงรำพัน

การที่ประเทศไทยได้ตกอยู่ในสภาพลำบาก มีปัญหาเกี่ยวกับประเทศฝรั่งเศสและไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศอังกฤษนั้นทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวิตกกังวลเป็นอย่างมากและประชวรหนักขึ้นเรื่อยๆ ท่านจึงได้ประพันธ์บทกลอนขึ้นมาเพื่อทรงลาเจ้านายหรือพี่น้องบางพระองค์ เช่น

ประชวรนานหนักอกขำ	ทั้งหลาย ยิ่งแล
ทุกทีวามัน บ วาย	คิดแก้
สิ่งใดซึ่งจักมลาย	พระโรค เร็วแฮ
สุดยากเท่าใดแม่	มาท ม้วยควรแสวงฯ

หลังจากนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงพระราชนิพนธ์กลอนเพื่อตอบกลับเป็นอินทริวิเชียรฉันทน์ จำนวน ๒๖ บท เพื่อเป็นการถวายกำลังใจพระทัยแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การที่พร้อมจะสละเลือดเนื้อและชีวิตหากช่วยบรรเทาความวิตกกังวลและพระอาการประชวรได้ ดังที่ประพันธ์ไว้ในบทกลอนว่า

ประสาอยู่แต่ไกล	ทั้งรู้ใช้ว่าหนักหนา
เลือดเนื้อมิเจือยา	ให้หายได้จะชิงถวาย

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ได้ถวายข้อคิดว่า ไม่ว่าจะกระทำการใดก็ตาม ก็มักจะต้องพบอุปสรรคเสมอ ขอเพียงแต่ร่วมมือร่วมใจและพยายามอย่างถึงที่สุด และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ถวายข้อคิดอีกข้อหนึ่งที่ว่า ประชาชนคนไทยทุกคนก็ เปรียบเสมือนลูกเรือที่กำลังสับสนพระองค์ก็ทรงเปรียบเหมือนกับต้นเรือ หากขาดกัปตันเรือไปลูกเรือหรือประชาชนชาวสยามจะเป็นอย่างไร ดังที่ประพันธ์ไว้ว่า

ดูจเหล่าพลละนา-	วะเหวว่ากะปิตัน
นายท้ายฉงนงัน	ทิศทางก็กลางแคลง

## แก่นเรื่อง

ขัตติยพันธกรณีในบทพระราชนิพนธ์จะมีความโดดเด่นทางด้านความรักที่พระมหากษัตริย์มีให้แก่ชาติ และด้วยการถวายบทตอบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมีเนื้อหาที่ให้กำลังใจพระทัยแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงสู้ต่อไป เพราะทุกอย่างย่อมมีอุปสรรคและต้องก้าวข้ามมัน ในท้ายบทถวายตอบเป็นการถวายพระพรและแสดงถึงความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์และประเทศชาติ

## การอ่านและพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม

### การสรรคำ

ดูจเหล่าพลละนา-	วะเหวว่ากะปิตัน
นายท้ายฉงนงัน	ทิศทางก็กลางแคลง
นายกลประจำจักร	จะใช้หนักก็นึกแหนง
จะรอกี่ระแวง	จะไม่พันธุระการ
อืดอืดทุกหน้าที่	ทุกข์ทวิทุกวันวาร
เหตุห่างบดียาน	อันเคยไว้น้ำใจชน
ถ้าจะว่าบรรดาภิจ	ก็ไม่ผิด ณ นิยม

เรือแล่นทะเลลม	จะเปรียบต่อกีพอกัน
ธรรมตามหาสมุทร	มีครราวหยุดพายุผัน
มีครราวสลาตัน	ตั้งระลอกกระฉอกฉาน
ผิวพอกำลังเรือ	ก็แล่นรอดไม่ร้าวราน
หากกรรมจะบันดาล	ก็คงลุ่มทุกลำไป
ชาวเรือก็ย่อมรู้	ฉะนี้อยู่ทุกจิตใจ
แต่ลอยอยู่ตราบใด	ต้องจำแก้ด้วยแรงระดม
แก้รอดตลอดฝั่ง	จะรอดทั้งจะชื่นชม
เหลือแก้ก็จำจม	ให้ปรากฏว่าถึงกรรม

จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ท่านได้ทรงประพันธ์โดยการสรรหาคำเพื่อมาเปรียบเทียบบรรดาประชาชน และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมือนเรือที่เจอมรสุมอยู่กลางมหาสมุทรทำให้เกิดจินตภาพและกระตุ้นอารมณ์ที่อ่านให้มิเจี๊ยงหึกเหิม รักชาติยิ่งขึ้นและเรียบเรียงสารสำคัญไว้ว่า “ธรรมตามหาสมุทร มีครราวหยุดพายุผัน มีครราวสลาตัน ตั้งระลอกกระฉอกฉาน” ซึ่งทำให้ตระหนักได้ว่าเป็นธรรมดาที่ไม่ว่าจะทำงานอะไรก็อาจจะเจอปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ แต่ทุกปัญหามีทางแก้ไข ขอให้ลุกขึ้นสู้และไม่ย่อท้อต่อปัญหาใดๆทั้งสิ้น ปัญหานั้นก็จะแก้ไปได้ด้วยดีโดยมีประชาชนชาวไทยเป็นผู้ที่หนุนหลังท่านเสมอดังที่กล่าวไว้ว่า “ต้องจำแก้ด้วยแรงระดม” และยังมีการสรรคำเพื่อแสดงถึงความหวังโยที่มีต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งจะสละเลือดเนื้อและชีวิตหากทำให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ หายจากพระอาการประชวรได้ดังที่กล่าวไว้ในบทประพันธ์ว่า “เลือดเนื้อมิเจือยา ให้หายได้จะชิงถวาย”

### การเรียบเรียงคำ

มีการจัดวางคำที่เลือกสรรแล้วให้ต่อเนื่องตามจังหวะ ตามโครงสร้างภาษา และฉันทลักษณ์ อย่างเหมาะสม

### การใช้โวหาร

ในบทประพันธ์ขัตติยพันธกรณีเป็นการใช้โวหารภาพพจน์ เช่น อุปมาโวหาร คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ในบทประพันธ์นี้มีการใช้คำว่า “ดุจ” เพื่อเปรียบเทียบว่าประชาชนชาวสยามเป็นเหมือนลูกเรือที่ขาดก็ปัดน้ำเรือไป ตามคำประพันธ์ที่ว่า

ดุจเหล่าพละนา-	วะเหวว่ากะปัดัน
นายท้ายก็ฉงนงัน	ทิศทางก็กลางแคลง
นายกลประจำจักร	จะใช้หนักก็นึกแหนง
จะรอกี่ระแวง	จะไม่พันธุระการ
อึดอัดทุกหน้าที่	ทุกข์ทวิทุกวันวาร
เหตุห่างบดียาน	อันเคยไว้น้ำใจชน
ถ้าจะว่าบรรดากิจ	ก็ไม่ผิด ณ นิยม



เรือแล่นทะเลลม	จะเปรียบต่อกีพอกัน
ธรรมตามหาสมุทร	มีคราวหยุดพายุผัน
มีคราวสลาตัน	ตั้งระลอกกระฉอกฉาน
ผิวพอกำลังเรือ	ก็แล่นรอดไม่ร้าวราน
หากกรรมจะบันดาล	ก็คงล่มทุกลำไป
ชาวเรือก็ย่อมรู้	ฉะนี้อยู่ทุกจิตใจ
แต่ลอยอยู่ตราบไค	ต้องจำแก้ด้วยแรงระดม
แก้รอดตลอดฝั่ง	จะรอดทั้งจะชื่นชม
เหลือแก้ก็จำจม	ให้ปรากฏว่าถึงกรรม

นอกจากนี้ยังมีการเปรียบว่าพระองค์ทรงเปรียบเสมือนกับต้นเรือ ประเทศสยามเปรียบเสมือนเรือที่แล่นอยู่กลางมหาสมุทร เมื่อพระองค์ประชวรก็เปรียบเสมือนเรือที่ขาดกัปตันไป ลูกเรือก็สับสนไม่รู้ว่าควรทำอะไรดีและโหวตที่ สองที่มีการใช้ในบทประพันธ์นี้ คือ อุปลักษณโหวตซึ่งคือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยบทประพันธ์ที่มีการใช้อุปลักษณโหวตได้กล่าวว่า

ตะปุดอกใหญ่ตรึง	บาทา อยู่เฮย
จึงบอจลีลา	คล่องได้
เชิญผู้ที่ไม่ตตา	แก้สัตว์ ปวงแฮ
ชักตะปุนี้ให้	ส่งข้าอัญชยม

บทประพันธ์นี้ได้เปรียบภาระหน้าที่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเหมือนตะปุดูที่ยึดพระองค์ไว้ทำให้พระองค์ไม่สามารถทำสิ่งที่พระองค์อยากทำตามพระราชหฤทัยได้ซึ่งก็คือ การเสด็จสวรรคต

### การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

#### คุณค่าด้านอารมณ์

เมื่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระประชวรเนื่องจากความเครียดในการแก้ปัญหาบ้านเมืองในยามที่ไทยกำลังจะสูญเสียดินแดนให้กับประเทศฝรั่งเศส พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพมีความเป็นห่วงพระเจ้าแผ่นดินอย่างมากเพราะถ้าพระเจ้าอยู่หัวเกิดเป็นอะไรไปก็จะมีใครสามารถช่วยประเทศให้กลับมามีความสุขได้ ทำให้เรารู้ว่าพระองค์นั้นมีความพยายามที่จะช่วยประเทศแม้กระทั่งถ้าจะเสียสละเลือดเนื้อให้พระเจ้าอยู่หัวเพื่อพ้นจากการประชวรและยังเกิดความรู้สึกว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพมีความกตัญญูต่อพระเจ้าแผ่นดินและมีความเทิดทูลพระเจ้าแผ่นดินอย่างมาก ทำให้เรารู้สึกถึงความรักและความเสียสละของพระองค์

#### คุณค่าด้านคุณธรรม

คุณธรรมของพระมหากษัตริย์ที่จะต้องปกป้องประเทศรวมถึงมีความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างชอบธรรม พระมหากษัตริย์ทรงเลือกใช้ชีวิตที่รอบคอบและปลอดภัยที่สุด เพื่อรักษาไว้ซึ่งชีวิตของประชาชน เพื่อให้เกิดการเสียเลือดเนื้อของคนไทยให้น้อยที่สุด

## คุณค่าด้านอื่นๆ

### - คุณค่าด้านสังคม

สะท้อนให้เห็นว่าสังคมในช่วงนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ต้องคอยเอาตัวรอดอยู่เสมอ มีสุขมีทุกข์สลับกันไป ตามความเชื่อที่ว่าชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน

เช่น

ชีวิตมนุษย์นี้	เปลี่ยนแปลง จริ่งนอ
ทุกข์และสุขพลิกแพลง	มากครั้ง
โบราณท่านจึงแสดง	เป็นเยี่ยง อย่างนา
ช้วนับเจ็ดทีทั้ง	เจ็ดข้างฝ่ายดี

ทำให้สะท้อนความคิด ความเชื่อของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี และยังสามารถปลูกจิตสำนึกให้คนในชาติหวงแหนที่จะรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ให้ดำรงอยู่สืบไปและตระหนักถึงความเหนียวแน่นของบรรพบุรุษที่ต้องยอมแลกด้วยชีวิตเพื่อรักษาผืนแผ่นดินนี้ไว้

### - คุณค่าด้านวรรณศิลป์

มีการใช้นัยลักษณ์ที่หลากหลายเป็นแบบอย่างของการแต่งกลิตต์และมีการใช้ภาพพจน์ต่างๆ ทั้งอุปมา อุปลักษณ์ เช่น การเปรียบภรรยาที่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมือนตะปูที่ยึดพระองค์ไว้ และในบทประพันธ์ขัตติยพันธกรณีนี้มีความไพเราะด้วยสัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสสระและอักษร รวมถึงการเล่นคำซ้ำคำอีกด้วย เช่น “แม่หายก็พลันยาก จะลำบากฤทัยพึงตรีแต่จะถูกจริง อูระรัตและอัครา” ทำให้เป็นบทนิราศที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจอันเป็นความงามเชิงวรรณศิลป์ได้ดี และมีการปิดเรื่องอย่างน่าประทับใจ คือ การตั้งจิตอธิษฐานของกวีผู้แต่งเป็นบทที่มีผู้จดจำกันได้

## บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวง. หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ วรรณคดีวิจักษ์.  
พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสศ, ๒๕๕๗. ๑๔๔-๑๕๙ หน้า

ประจักษ์ น้อยเหน้อย. **ขัตติยพันธกรณี** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐. สืบค้นได้จาก <http://noinuay.blogspot.com/2016/12/blog-post.html>